

Iwona Wojciechowska-Toruńska

Politechnika Łódzka

EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA KONSOLIDACJI FISKALNEJ EKSPANSYWNEJ

Streszczenie: Wiele krajów świata przeprowadziło konsolidacje fiskalne, jednak nie we wszystkich efekty konsolidacji były trwałe. W artykule przedstawiono możliwe ekonomiczne czynniki wpływające na sukces konsolidacji fiskalnej w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych w krajach unijnych (UE-15) oraz krajach OECD.

Słowa kluczowe: konsolidacja fiskalna, konsolidacja fiskalna udana/ekspansywna, determinanty konsolidacji fiskalnej.

1. Wstęp

Globalny kryzys finansowy spowodował nagłe pogorszenie sytuacji finansów publicznych w krajach Unii Europejskiej. Wiele państw podjęło wysiłki w celu ograniczenia wzrostu deficytu budżetowego, a tym samym długu publicznego. Redukcja deficytu nie tylko pozytywnie wpływa na wzrost gospodarczy w długim okresie, lecz także może służyć szybszemu wyjściu z recesji w krótkim okresie. Dowodów na to dostarczają badania przeprowadzone w oparciu o dane z kilkudziesięciu prób redukcji deficytów strukturalnych podjętych w krajach OECD w ciągu trzydziestu lat¹ oraz ponad czterystu obserwacji dokonanych w krajach UE-15².

Wśród krajów, które przeprowadziły konsolidacje fiskalne, są takie, które dokonały konsolidacji tzw. udanych, i takie, które nie uzyskały trwałych pozytywnych efektów dostosowań fiskalnych. Powstaje pytanie: jakie czynniki mogą mieć wpływ na sukces konsolidacji fiskalnej? Celem artykułu jest prezentacja możliwych uwarunkowań konsolidacji fiskalnej ekspansywnej w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych w krajach OECD i UE.

---

¹ F. Giavazzi, M. Pagano, *Non-Keynesian effects of fiscal policy changes: International evidence and the Swedish experience*, „Swedish Economic Policy Review” 1996, no. 33, s. 67-101; A. Alesina, S. Ardagna, *Tales of fiscal adjustment*, „Economic Policy” 1998, no. 27, s. 489-545; A. Alesina, R. Perotti, *Fiscal Expansions and Adjustments in OECD Countries*, „Economic Policy” 1995, no. 21, s. 207-247; J. McDermott, R. Wescott, *An Empirical Analysis of Fiscal Adjustment*, IMF Working Papers no. 59, 1996; C. Purfield, *Fiscal Adjustment in Transition Countries: Evidence from the 1990s*, IMF Working Papers no. 36, 2003.

² G. Giudice, A. Turrini, J. In't Velt, *Can fiscal consolidations be expansionary in the EU? Ex-post evidence and ex-ante analysis*, „European Economy” 2003, no. 195.

2. Istota konsolidacji fiskalnej ekspansywnej

Konsolidacje fiskalne (KF) zwykle uznaje się za udane lub ekspansywne, jeżeli ich efekty są trwałe. Istniejące międzynarodowe studia skupiają się na ocenie konsolidacji fiskalnych po kilku latach po ich przeprowadzeniu.

Standardowo do identyfikacji okresów konsolidacji fiskalnej stosuje się miarę deficytu strukturalnego (CAB)³ oraz deficytu strukturalnego pierwotnego (CAPB)⁴. Konsolidacje fiskalne są definiowane według stopnia poprawy powyższych miar w okresie od jednego roku do trzech lat. W literaturze przedmiotu odróżnia się konsolidacje fiskalne udane od konsolidacji fiskalnych nieudanych poprzez mierzenie skali konsolidacji⁵, jej długości (w latach) oraz wpływu na poziom wskaźnika długu publicznego w relacji do PKB⁶. Inne badania empiryczne z zakresu finansów publicznych wskazują, że sukces konsolidacji fiskalnej mierzony trwałą redukcją deficytu i długu publicznego oraz odwróceniem recesji i ekspansją gospodarczą, zależy nie tylko od jej skali i długości, ale także od rodzaju dokonywanego dostosowania fiskalnego⁷.

Konsolidacja fiskalna ekspansywna jest związana z efektami konsolidacji fiskalnej. Jeżeli dostosowania fiskalne wywołują dodatni, trwały efekt wzrostu gospodarczego, to taką konsolidację nazywa się konsolidacją ekspansywną⁸.

Niemalże we wszystkich opracowaniach znaleźć można analizę opisową przykładów charakteryzujących ważne zmienne fiskalne i makroekonomiczne przed konsolidacją, w jej trakcie i po zakończeniu okresu konsolidacji. Pozwala to na sprawdzenie ogólnych uwarunkowań rozpoznania konsolidacji fiskalnej ekspansywnej. Konsolidacja fiskalna tzw. udana często poprzedza wystąpienie pozytywnych efektów wzrostu gospodarczego, dlatego może ona być utożsamiana z konsolidacją fiskalną ekspansywną. Jak twierdzą Alesina, Perotti⁹ i Darby¹⁰, konsolidacja fiskalna udana polega na redukcji długu publicznego w ciągu kolejnych trzech lat¹¹. Konsolidacja fiskalna może być uznana za bardzo udaną, jeżeli trzy lata po konsolidacji, wskaźnik długu publicznego został zredukowany o przynajmniej pięć punktów procentowych poniżej poziomu obserwowanego przed konsolidacją. Alesina klasyfikuje przypadki konsolidacji fiskalnej jako ekspansywne, gdy „średni realny wzrost

³ W celu wykluczenia wpływu cykli koniunkturalnych.

⁴ W celu wyizolowania wpływu dyskrecjonalnej polityki fiskalnej, tzn. wydatki na obsługę zadłużenia (wydatki odsetkowe) zostały odjęte od deficytu strukturalnego.

⁵ Stopień redukcji CAB, CAPB wyraża się w punktach procentowych PKB.

⁶ A. Alesina, R. Perotti, wyd. cyt.; G. Tsibouris, M. Horton, M. Flanagan, W. Maliszewski, *Experience with Large Fiscal Adjustments*, IMF Occasional Paper no. 246, Washington 2006.

⁷ G. Giudence, A. Turrini, J. In't Veld, wyd. cyt., s. 26-32.

⁸ Tamże.

⁹ A. Alesina, R. Perotti, wyd. cyt.

¹⁰ J. Darby, A. Muscatelli, R. Graeme, *Fiscal consolidation and decentralization: A tale of two tiers*, „Fiscal Studies” 2005, vol. 26, no. 2, s. 169-196.

¹¹ Tamże; A. Alesina, R. Perotti, wyd. cyt.

PKB w każdym roku trwania i dwa lata później jest większy niż średni realny wzrost PKB w dwóch poprzednich latach¹². Konsolidacja fiskalna ekspansywna to także ta, która wywołuje tzw. efekty niekeynesowskie¹³.

3. Ekonomiczne uwarunkowania konsolidacji fiskalnej ekspansywnej

Czynniki wpływające na sukces konsolidacji fiskalnej są różnorodne. W literaturze przedmiotu wyróżnia się nie tylko ekonomiczne determinanty konsolidacji, ale także polityczne i makroekonomiczne¹⁴. Z badań przeprowadzonych przez ekspertów Komisji Europejskiej wynika, że niezależnie od zastosowanej definicji konsolidacji fiskalnej czy konsolidacji fiskalnej ekspansywnej, konsolidacja fiskalna ekspansywna ma miejsce, gdy oparta jest na redukcji wydatków, a nie na wzroście podatków. Do takich samych wniosków doszli Kumar, Leigh i Plekhanov¹⁵. Stwierdzono również, że środowisko makroekonomiczne poprzedzające konsolidację ekspansywną charakteryzuje się powolnym wzrostem i negatywnymi lukami produkcyjnymi w porównaniu z konsolidacją nieekspansywną. Te wyniki pozostają w silnym związku z przyjętą definicją konsolidacji i ekspansji.

Alesina i Ardagna przeprowadzili badania w celu ekonometrycznej identyfikacji głównych czynników wpływających na prawdopodobieństwo wystąpienia konsolidacji fiskalnej udanej¹⁶ lub ekspansywnej¹⁷. Zmienne makroekonomiczne, takie jak: stopy procentowe czy kursy walut pozwalają ocenić, czy konsolidacji fiskalnej towarzyszy aktywna polityka monetarna czy dewaluacja. Niektóre studia uzupełniają opisową analizę statystyczną poprzez analizę empirycznych przypadków poszczególnych państw w celu lepszego zrozumienia uwarunkowań środowiskowych konsolidacji (np. porozumienia płacowe, zmiany kursów walut)¹⁸.

¹² A. Alesina (red.), *Fiscal policy, profits, and investment*, „American Economic Review” 2002, vol. 92, no. 3.

¹³ Przez efekty niekeynesowskie uważa się występowanie dodatniego efektu dla wzrostu gospodarczego, którego źródłem jest wzrost konsumpcji i inwestycji indywidualnej na skutek tego, że społeczeństwo postrzega dostosowanie fiskalne rządu o dużej skali jako trwałe. Polityka fiskalna rządu wydaje się wiarygodna i konsumenci oczekują zmniejszenia podatków w przyszłości, tak więc decydują się na konsumpcję w okresie bieżącym.

¹⁴ A. Alesina, R. Perotti, wyd. cyt., s. 207-247; J. Von Hagen, H. Hughes, R. Strauch, *Budgetary consolidation in EMU*, European Commission, Economic Papers no. 148, 2001; A. Alesina (red.), wyd. cyt.; J. Darby, A. Muscatelli, R. Graeme, wyd. cyt.

¹⁵ M.S. Kumar, D. Leigh, A. Plekhanov, *Fiscal Adjustments: Determinants and Macroeconomic Consequences*, IMF Working Papers no. 178, 2007, s. 30.

¹⁶ J. Von Hagen, H. Hughes, R. Strauch, wyd.cyt. (konsolidacja fiskalna „udana” to taka, która prowadzi do trwałego spadku długu publicznego w określonym czasie).

¹⁷ A. Alesina, S. Ardagna, wyd.cyt., s. 489-545.

¹⁸ S.M. Miller, F.S. Russek, *The Relationship between Large Fiscal Adjustments and Short-Term Output Growth under Alternative Fiscal Policy Regimes*, University of Connecticut, Department of Economics, Working Papers no. 4, 1999, s.7 (artykuł dostępny na www.econ.uconn.edu).

Wiele wyników badań daje wspólne rezultaty:

1. W prawie wszystkich pracach są dowody na występowanie konsolidacji fiskalnej ekspansywnej.

2. Konsolidacje prowadzące do trwałego spadku długu publicznego („udane”) zwykle mają charakter ekspansywny.

3. W czasie konsolidacji ekspansywnej obserwuje się zarówno przyspieszenie konsumpcji indywidualnej, jak i inwestycji przedsiębiorstw.

4. Środowisko gospodarcze, w którym wprowadzana jest konsolidacja fiskalna, ma znaczenie. W szczególności zmiany kursowe i płacowe mogą istotnie wpływać (w czasie dostosowania fiskalnego) na wzrost gospodarczy.

Nie ma porozumienia co do cech charakterystycznych dla konsolidacji fiskalnej ekspansywnej. Niektórzy autorzy głoszą, że dostosowania fiskalne z efektami ekspansywnymi są bardziej prawdopodobne przy „dużej skali” konsolidacji¹⁹. Inni zaś za najważniejszą cechę konsolidacji fiskalnej ekspansywnej uznają rodzaj dostosowania fiskalnego. Dostosowania fiskalne oparte na ograniczeniach wydatków (zwłaszcza w transferach i płacach) częściej powodują efekty ekspansywne, niż gdy zmiany fiskalne bazują na wzroście podatków²⁰. Niektórzy też podkreślają wpływ początkowego stanu finansów publicznych. Konsolidacja częściej wykazuje efekty niekeynesowskie, gdy wskaźnik dług/PKB jest wysoki²¹.

Ogólnie, mimo że analiza empiryczna poszczególnych państw rzuca światło na pewne aspekty konsolidacji fiskalnych, to wyniki wymagają bardzo ostrożnej interpretacji z wielu względów. Po pierwsze, występują problemy z pomiarem i definicją konsolidacji fiskalnej. Zwłaszcza miary oparte na deficycie zdają się ograniczać oddziaływanie reform fiskalnych na bieżącą równowagę budżetową, ale wywierają potencjalnie duży wpływ na sytuację finansów publicznych w długim okresie i na stałe dochody, takie jak reformy emerytalne. Po drugie, istniejące opracowania zawiodą przy właściwym uwzględnianiu ważnych czynników, jak zmiany w polityce monetarnej i polityce stóp procentowych, które mają swój udział w kształtowaniu powiązań między polityką fiskalną a aktywnością gospodarczą²². Po trzecie, przy interpretacji tychże powiązań należy wziąć pod uwagę błędne związki przyczynowo-skutkowe i czynniki równoległe. Wzrost produkcji z powodu konsolidacji fiskalnej może w większej mierze zależeć od niezależnego rozwoju cyklu koniunkturalnego niż czynników uwzględnionych w analizie, zwłaszcza gdy konsolidację wprowadzono w sła-

¹⁹ F. Giavazzi, M. Pagano, wyd. cyt., s. 67-103; F. Giavazzi., T. Jappelli, M. Pagano, *Searching for Non-Linear Effects of Fiscal Policy: Evidence for Industrial and Developing Countries*, NBER Working Papers no. 7460, 2000.

²⁰ A. Alesina, R. Perotti, J. Tavares, *Political economy of fiscal adjustments*, „Brooking Papers on Economic Activity” 1998, vol.1; A. Alesina, S. Ardagna, wyd. cyt.

²¹ R. Perotti, *Fiscal policy in good times and bad*, „Quarterly Journal of Economics” 1999, no. 114, s. 1399-1436.

²² J. Von Hagen, H. Hughes-Hallett i R. Strauch, wyd. cyt., próbują wziąć pod uwagę powiązania między polityką fiskalną i monetarną przez równoczesną estymację równań produkcji oraz funkcji reakcji polityki fiskalnej i monetarnej.

bej fazie cyklu. Ponadto związek między konsolidacją fiskalną a krótkookresowym wzrostem może być dokładnie odwrotny: oczekiwanie poprawy (silniejsze przy recesji) może zwiększać prawdopodobieństwo konsolidacji finansów publicznych²³.

Tabela 1 zawiera syntezę relacji różnych rodzajów konsolidacji fiskalnej oraz możliwość wystąpienia efektów niekeynesowskich, czyli konsolidacji fiskalnej ekspansywnej.

Tabela 1. Efekty niekeynesowskie (konsolidacja fiskalna ekspansywna) w zależności od rodzaju konsolidacji fiskalnej

Rodzaj konsolidacji fiskalnej	Efekty niekeynesowskie
1. Konsolidacja a wzrost dochodów podatkowych	–
2. Konsolidacja a redukcja wydatków publicznych	+
2.1. Konsolidacja przy sprzyjającej polityce monetarnej	+
2.2. Konsolidacja przy rozluźnieniu ograniczeń płynności finansowej konsumentów	+
2.3. Konsolidacja i redukcja stopy procentowej	+

Uwaga: występowanie efektów niekeynesowskich oznaczone jest „+”²⁴; brak efektów niekeynesowskich oznaczone jest „–”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie G. Giudice, A. Turrini, J. in't Velt, wyd. cyt.

Prawdopodobieństwo wystąpienia efektów niekeynesowskich (konsolidacji fiskalnej ekspansywnej) zostało zbadane także ze względu na rodzaj polityki fiskalnej²⁴. Uwzględniono tylko okresy polityki restrykcyjnej, natomiast pominięto ekspansje. Podzielono duże i trwałe dostosowania fiskalne na dwie grupy: te z recesją i bez recesji i porównano cechy charakterystyczne obu tych grup. Syntezę wyników zawarto w tabeli 2. Uzyskano je na podstawie danych OECD dla 20 krajów w latach 1970-1996.

Alesina i Ardagna także badali prawdopodobieństwo wystąpienia konsolidacji fiskalnej ekspansywnej w zależności od rodzaju prowadzonej polityki fiskalnej. Doszli do wniosku, że zarówno prawdopodobieństwo tzw. udanej konsolidacji fiskalnej (pozytywna zmiana wskaźnika długu publicznego do PKB), jak i prawdopodobieństwo konsolidacji fiskalnej ekspansywnej zależy od zmian w wydatkach, transferach oraz wynagrodzeniach rządowych. Uwzględniono średnią poprawę w deficycie strukturalnym pierwotnym (CAPB) 2,5% PKB²⁵. We wszystkich przebadanych przez nich przypadkach prawdopodobieństwo, że dany epizod konsolidacji fiskalnej jest udany/ekspansywny wzrastało w miarę redukcji wydatków podstawowych, transfe-

²³ F. Giavazzi, M. Pagano, wyd. cyt.; F. Giavazzi, T. Jappelli, M. Pagano, wyd. cyt.

²⁴ S.M. Miller, F.S. Russek, wyd. cyt., s.7.

²⁵ Wielkość ta przewyższa minimalne ograniczenia dotyczące deficytu strukturalnego pierwotnego, przyjęte w niektórych definicjach konsolidacji fiskalnej.

Tabela 2. Cechy charakterystyczne dostosowania fiskalnego, ich wpływ na efekty niekeynesowskie oraz zmiany w cechach (w % PKB) w okresie z recesją i bez recesji

Cecha	Dostosowanie fiskalne	
	efekty niekeynesowskie (konsolidacja fiskalna ekspansywna)	zmiany w cechach dostosowań fiskalnych (2 grupy bez recesji i z recesją)
1. Długość dostosowania fiskalnego	Dłuższe okresy dostosowania fiskalnego mogą mieć silniejsze efekty niekeynesowskie niż krótsze, jeżeli są bardziej wiarygodne	Średnia długości okresu dostosowania fiskalnego bez recesji to 4,5 roku, z recesją – 4 lata
2. Skala dostosowania fiskalnego	W teorii dostosowanie fiskalne o dużej skali może mieć silniejsze efekty niekeynesowskie niż to o małej skali, jeśli duże ograniczenia fiskalne sygnalizują zmianę w reżimie polityki fiskalnej	Skumulowana średnia skala dostosowania fiskalnego to 6,5% PKB bez recesji oraz 5,3% PKB z recesją. Średnia roczna skala ograniczenia fiskalnego to 1,6% PKB bez recesji i 1,3% PKB z recesją
3. Koncentracja skali redukcji fiskalnej na początku okresu konsolidacji fiskalnej	Im bardziej dostosowanie fiskalne jest skoncentrowane w początkowych latach okresu konsolidacji fiskalnej, tym bardziej może być wiarygodne	Średnio skala koncentracji dostosowania fiskalnego w pierwszym roku jest nieco większa dla konsolidacji fiskalnej z recesjami (27%) niż dla tych bez recesji (18%). Ograniczenia fiskalne bez recesji mają 43% swoich całkowitych ograniczeń w pierwszych 2 latach, w porównaniu z 55% dla tych z recesją. Te różnice nie są zgodne z podejściem niekeynesowskim, ponieważ dostosowania fiskalne z recesjami to są te, które mają większą koncentrację redukcji fiskalnych w pierwszych latach
4. Redukcje wydatków przeciwko podwyżkom podatków	Niektóre badania empiryczne wskazują, że dostosowania fiskalne zdominowane bardziej przez redukcję w wydatkach publicznych niż przez podwyżki podatków charakteryzują się większym prawdopodobieństwem wystąpienia efektów niekeynesowskich	W przypadku ograniczeń fiskalnych bez recesji średnio 60% ograniczeń stanowią redukcje w wydatkach. Z kolei w przypadku ograniczeń fiskalnych z recesjami redukcje w wydatkach stanowią średnio 36%. Istnieją dowody potwierdzające pogląd, że ograniczenia fiskalne osiągnane głównie przez redukcje w wydatkach z mniejszym prawdopodobieństwem będą powiązane z recesjami
5. Konsumpcja rządowa	Dostosowanie fiskalne może powodować efekty niekeynesowskie, jeśli zdarza się w okresie, kiedy konsumpcja rządowa wchłania tak dużą część PKB, że wywołuje oczekiwania jej zmniejszenia w stosunku do PKB	Średnio konsumpcja rządowa wynosi 20,5% PKB bezpośrednio przed dostosowaniem fiskalnym bez recesji. W 12 przypadkach z recesjami konsumpcja rządowa wynosi, średnio, 17,8% PKB na początku ograniczeń fiskalnych. Dodatkowo 8 z 12 ograniczeń fiskalnych z najwyższymi stosunkami konsumpcji publicznej do PKB nie jest związanych z recesjami
6. Deficyt strukturalny pierwotny	Pierwotny deficyt strukturalny jest główną determinantą wzrostu długu publicznego w odniesieniu do PKB	Wielkość zmian deficytów strukturalnych pierwotnych na początku dostosowania fiskalnego nie jest jednak istotnie różna pomiędzy dwoma grupami. Dla ograniczeń fiskalnych bez recesji średnia skala to 4,1% PKB w porównaniu z 3,5% PKB dla tych z recesją
7. Poziom długu publicznego w relacji do PKB	Zgodnie z podejściem niekeynesowskim, ograniczenie fiskalne będzie generowało silne efekty niekeynesowskie, jeśli jest podejmowane, kiedy stosunek długu do PKB jest dość wysoki, by wywołać oczekiwania bezpośrednich działań w strukturze dochodów i wydatków budżetowych	Obie grupy ograniczeń fiskalnych mało się różnią, jeśli chodzi o średni stosunek długu do PKB na początku dostosowania fiskalnego – 62% dla przypadków bez recesji i 60,8% dla przypadków z recesjami. Wysokie wskaźniki długu (stosunek długu do PKB) nie wydają się wywoływać silnych efektów niekeynesowskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie S.M. Miller, F.S. Russek, wyd. cyt. (artykuł dostępny również na stronie Departamentu Ekonomii Uniwersytetu Connecticut: <http://www.econ.uconn.edu/>).

rów, wynagrodzeń rządu²⁶. Zaobserwowano, że większe redukcje deficytu budżetowego należy przypisać towarzyszącej polityce restrykcyjnej niż polityce ekspansywnej. W przypadku polityki restrykcyjnej obniżanie deficytu odbywa się głównie poprzez obniżanie wydatków publicznych, a w przypadku polityki ekspansywnej obniżanie deficytu jest związane z obniżeniem ciężaru opodatkowania²⁷.

4. Podsumowanie

W pracy zdefiniowano konsolidację fiskalną ekspansywną oraz przedstawiano możliwe ekonomiczne czynniki jej wystąpienia. Pominięto determinanty polityczne i instytucjonalne, co może być przedmiotem dalszych badań. W celu identyfikacji ekonomicznych czynników sprzyjających konsolidacji fiskalnej ekspansywnej wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w wybranych krajach unijnych i OECD. Generalnie możliwe uwarunkowania wystąpienia konsolidacji fiskalnej ekspansywnej są następujące:

- *Długość okresu konsolidacji fiskalnej*. Dłuższe okresy mogą mieć silniejsze efekty niekeynesowskie niż krótsze okresy. Średni okres długości konsolidacji fiskalnej dla krajów OECD wyniósł 4 lata.
- *Skala konsolidacji fiskalnej* (zmiany w CAB, CAPB, w wydatkach publicznych). Duża skala konsolidacji fiskalnej powoduje silniejsze efekty niekeynesowskie niż mała skala. Średnia roczna skala dostosowania fiskalnego wynosiła od 1,3% PKB do 1,6% PKB²⁸,
- *Koncentracja ograniczeń fiskalnych w początkowych latach konsolidacji fiskalnej*. Im dostosowanie fiskalne bardziej skoncentrowane jest na początku całego okresu konsolidacji, tym bardziej jest wiarygodne,
- *Wielkość długu publicznego*. Zgodnie z podejściem niekeynesowskim ograniczenie fiskalne powinno generować silne efekty niekeynesowskie, jeśli jest podejmowane, kiedy stosunek długu do PKB jest dość wysoki, by wywołać oczekiwane bezpośrednie działania w strukturze dochodów i wydatków budżetowych. Z doświadczeń krajów OECD wynika, że wysokie wskaźniki długu w relacji do PKB nie wydają się wywoływać silnych efektów niekeynesowskich.
- *Zjawiska towarzyszące redukcji wydatków* sektora finansów publicznych. Jest to: (1) sprzyjająca polityka monetarna (niewielki spadek stóp procentowych przy ekspansywnej polityce monetarnej powoduje wzrost konsumpcji indywidualnej oraz wzrost PKB) – generalnie polityka monetarna nie wpływa na sukces konsolidacji fiskalnej²⁹; (2) rozluźnienie ograniczeń płynności finansowej konsumenta

²⁶ A. Alesina, S. Ardagna, wyd. cyt.

²⁷ Tamże.

²⁸ Dla wszystkich trzech miar tzn. deficytu strukturalnego, deficytu strukturalnego pierwotnego i dla redukcji w wydatkach publicznych. Por. S.M. Miller, F.S. Russek, wyd. cyt.

²⁹ Wniosek z symulacji redukcji odpowiedniej pozycji w wydatkach publicznych o 1% PKB przy sprzyjającej polityce monetarnej. Zob. G. Giudice, A. Turrini, J. in't Velt, wyd. cyt.; L. Lambertini, J. Tavares, *Exchange Rate and Fiscal Adjustments: Evidence from OECD and Implications for EMU*, Contributions to Macroeconomics 2005, vol. 5, no. 1.

(przy większej dostępności do kredytu konsumpcyjnego na skutek spadku realnych stóp procentowych zwiększa się popyt konsumpcyjny, popyt inwestycyjny osłabia się w niewielkim stopniu i wzrasta PKB; (3) redukcja stóp procentowych na skutek zmniejszenia ryzyka niewypłacalności państwa (konsolidacja fiskalna została przeprowadzona w sposób konsekwentny i wiarygodny) przy neutralnej polityce monetarnej; popyt indywidualny pobudzony jest niższymi stopami procentowymi i może generować dodatni wpływ na PKB już w krótkim okresie.

- *Wielkość deficytu strukturalnego pierwotnego*. Jest on główną determinantą wzrostu długu publicznego w relacji do PKB. Im większa jest redukcja deficytu strukturalnego pierwotnego, tym niższy jest dług publiczny.
- *Redukcja odpowiedniej pozycji w wydatkach publicznych*. Zmniejszenie skali transferów socjalnych zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia efektów niekeynesowskich. Ograniczenie konsumpcji rządowej może również powodować efekty niekeynesowskie.
- *Rodzaj polityki fiskalnej*. Polityka restrykcyjna i towarzyszące jej redukcje w wydatkach (transfery, wynagrodzenia rządu) zwiększa prawdopodobieństwo konsolidacji fiskalnej ekspansywnej.
- *Wielkość średniego realnego wzrostu PKB*. Konsolidacja fiskalna jest ekspansywna, gdy „średni realny wzrost PKB w każdym roku trwania i dwa lata później jest większy niż średni realny wzrost PKB w dwóch poprzednich latach”³⁰.
- *Środowisko makroekonomiczne* poprzedzające konsolidację fiskalną. Powolny wzrost gospodarczy, ujemna luka produktowa sprzyjają wystąpieniu efektów niekeynesowskich konsolidacji fiskalnej,
- *Polityka kursu walutowego*. Konsolidacje fiskalne poprzedzone dużą nominalną deprecjacją kursu walutowego najczęściej są konsolidacjami udanymi, czyli ekspansywnymi.

Wydaje się, że powyższe czynniki mogą decydować o tym, że niektóre kraje odnoszą sukces w dostosowaniu fiskalnym, a inne nie. Możliwość identyfikacji uwarunkowań sprzyjających konsolidacji fiskalnej ekspansywnej może mieć istotne znaczenie dla poprawy wizerunku finansów publicznych państwa.

Literatura

- Alesina A., Ardagna S., *Tales of fiscal adjustment*, „Economic Policy” 1998, no. 27.
- Alesina, A., Perotti R., *Fiscal Expansions and Fiscal Adjustments in OECD Countries*, NBER Working Paper, no. 5214, 1995.
- Alesina A., Perotti R., Tavares J., *Political economy of fiscal adjustments*, „Brooking Papers on Economic Activity” 1998, vol. 1.
- Alesina A. (red.), *Fiscal policy, profits, and investment*, „American Economic Review” 2002, no. 92.
- Darby J., Muscatelli A., Graeme R., *Fiscal consolidation and decentralization: A tale of two tiers*, „Fiscal Studies” 2005, vol. 26, no. 2.

³⁰ Definicja za: Alesina (red.), wyd. cyt.

- Giavazzi F., Jappelli T., Pagano M., *Searching for Non-linear Effects of Fiscal Policy: Evidence for Industrial and Developing Countries*, NBER Working Papers Series no. 7460, Cambridge 2000.
- Giavazzi F., Pagano M., *Non-Keynesian effects of fiscal policy changes: International evidence and the Swedish experience*, „Swedish Economic Policy Review” 1996, no. 33.
- Giudice G., Turrini A., In't Velt J., *Can fiscal consolidations be expansionary in the EU? Ex-post evidence and ex-ante analysis*, „European Economy” no. 195, Economic Papers, European Commission, Brussels 2003.
- Kumar M.S., Leigh D., Plekhanov A., *Fiscal Adjustments: Determinants and Macroeconomic Consequences*, IMF Working Papers, Washington DC 2007.
- McDermott J., Wescott R., *An Empirical Analysis of Fiscal Adjustment*, IMF Working Papers no. 96/59, Washington DC 1996.
- Miller S.M., Russek F.S., *The Relationship between Large Fiscal Adjustment and Short-Term Output Growth Under Alternative Fiscal Policy Regimes*, University of Connecticut, Working Papers no. 4, 1999.
- Lambertini L., Tavares J., *Exchange rate and fiscal adjustments: Evidence from OECD and implications for EMU*, „Contributions to Macroeconomics” 2005, vol. 5, no. 1.
- Perotti R., *Fiscal policy in good times and bad*, „Quarterly Journal of Economics” 1999, no. 114.
- Purfield C., *Fiscal Adjustment in Transition Countries: Evidence from the 1990s*, IMF Working Papers 03/36, Washington DC 2003.
- Tsibouris G., Horton M., Flanagan M., Maliszewski W., *Experience with Large Fiscal Adjustments*, IMF Occasional Paper no. 246, Washington 2006.
- Von Hagen J., Hughes H., Strauch R., *Budgetary Consolidation in EMU*, European Commission, Economic Papers no. 148, Brussels 2001.

ECONOMIC DETERMINANTS OF EXPANSIONARY FISCAL CONSOLIDATION

Summary: A lot of countries in the world have undertaken fiscal consolidation but not in all of them the effects of the consolidation were stable. The article presents possible economic determinants of fiscal consolidation success using the results of research in both UE15 and OECD countries.